

A közvetlen honvédelmi kiadások fejlesztési és fenntartási részre bontása, a költségtényezők, arányok elemzése*

Dr. Himber Péter őrnagy, Dr. Szénay István százados

A közvetlen honvédelmi kiadások korlátozott nagysága, ugyanakkor az igények ugrásszerű növekedése arra kényszeríti a hadsereg felső vezetését, hogy döntéseinek meghozatalakor igen körültekintően járjon el és a döntéselőkészítő szervektől alapos, részletes és többoldalú elemzésekkel ellátott előterjesztéseket követeljen. A döntéselőkészítő munkálatok során a közvetlen honvédelmi kiadások részletes elemzését csak akkor lehet megfelelően elvégezni, ha az egyes költségösszetevők dinamikusan összehasonlíthatók; vagyis az egyes költségtényezők tartalmukban azonosak a különböző számításba vett időszakokban. Ahhoz, hogy az elemzés elvégezhető legyen alapvetően két területen kell megteremtelnünk az elemzés feltételeit:

- az egyes költségtényezők tartalmának állandóságában,
- az elemzési módszerek egyértelmű meghatározásában.

Jelen cikkünk célja, hogy feltárjuk azokat az elveket, módszereket, amelyek alapján a jövőben el lehet végezni a közvetlen honvédelmi kiadások legfontosabb költségtényezőkre való bontását.

A közvetlen honvédelmi kiadások bontási lehetőségei

A katonai-gazdasági elemzések elvégzése érdekében – az eddigi gyakorlat szerint – a közvetlen honvédelmi kiadásokat két fő csoportra bontjuk: fejlesztési kiadásokra és fenntartási kiadásokra.

A fejlesztési kiadások közé soroljuk mindazokat az anyagi-technikai-pénzügyi eszközöket, amelyek közvetlenül biztosítják a hadsereg hadászati, hadművelleti és harcászati feladatainak végrehajtását, magas fokú harckészültségét, hadrafoghatóságát.

A fenntartási kiadások mindazok a költségek, amelyek békelelétszámú, szervezésű, anyagi-technikai feltöltöttségű hadsereg működéséhez és magas fokú kiképzéséhez békeidőszakban szükségesek.

Az általános definíciók az egyes kiadási csoportokba sorolás számtalan lehetőségét engedik meg. A kiadási csoportok részletes taglalása előtt, a legfontosabb változatokat (azok előnyeit és hátrányait) ismertetjük.

* Megjelent a Honvédelem 1974. évi 2. számában.

A közvetlen honvédelmi kiadások fejlesztési és fenntartási költségtényezőkre bontásának lehetséges változatai:

- a felhalmozás-fogyasztás bontása,
- a költségvetés állami rovatrendje,
- az állománytáblák,
- a nettó fejlesztési és fenntartási költség,
- a hadrafoghatóság legfontosabb anyagai alapján történő meghatározás.

Nézzük ezeket részletesebben:

a) A felhalmozás-fogyasztás bontásnak megfelelő meghatározás.

A fejlesztési és fenntartási költségek felhalmozás-fogyasztás bontásnak megfelelő meghatározásakor a nemzeti jövedelem hasonló részekre történő bontásából indulunk ki. Tehát a nemzeti jövedelem felhalmozási részének megállapításához hasonlóan határoznánk meg a közvetlen honvédelmi kiadásoknak fejlesztési részét, míg a nemzeti jövedelem fogyasztási részének megállapításához hasonlóan a fenntartási részt. Ezek alapján a fejlesztési költségek közé sorolnánk a technikai eszközök beszerzésére, a tartalékképzésre, a szakmai berendezések és felszerelések beszerzésére, az építési beruházásokra és a felújításokra fordított kiadásokat; a fenntartási költségek közé sorolnánk a személyi állomány anyagi, kulturális, szociális stb. ellátását, a technikai eszközök, épületek és egyéb berendezések üzemeltetéséhez, javításához, karbantartásához szükséges anyagok beszerzését, valamint a kiképzési segédeszközöket és azok üzemeltetéséhez, javításához, karbantartásához szükséges kiadásokat.

Milyen előnyei és milyen hátrányai vannak ennek a módszernek? Előnyei közül kétségtelen, hogy kiemelkedik a szétosztás egyszerűsége, mert a hadsereg — mint költségvetési szerv — kiadásait a költségvetési állami rovatrendnek megfelelően állítja össze és ebből következik, hogy a „beszerzés” és „felújítás” állami rovatok összege adná a fejlesztési részt (természetesen beleértve a speciális importot és építési beruházást is), míg a többi állami rovat együttes összege a fogyasztási részt. Előnye még, hogy a beszámolók is ilyen felépítésűek. További előnye ennek a számítási rendszernek, hogy hosszabb időszakok kiadási részeit könnyen összevonhatjuk és egymástól távolos időszakokat is viszonylag pontosan összehasonlíthatunk (legfeljebb árindexszel kell módosítani az összehasonlítás tárgyát képező időszakok adatait).

Hátránya a felosztás ezen módjának: nem ad egyértelmű és pontos választ a hadsereg felső vezetésének arra a kérdésre, hogy a harkészültség anyagi-technikai oldalán egyik időszakra a másikkal milyen arányban növekedett. Miért? Elsősorban azért, mert a fejlesztési rész ezen felosztás szerint tartalmazza a felújításokra fordított kiadásokat is, amely kiadások legfeljebb csak az eszközök eredeti állapotukra való, vagy megközelítően eredeti állapotba való helyezését szolgálják és lehet, hogy egy rövidebb időszakot figyelembe véve bizonyos „többletet” jelent ez az előző időszakhoz képest, de semmi esetre sem jelent fejlődést egy hosszabb időszakot figyelembe véve (még egy ötéves terv viszonylatában sem). Ugyanez az eset a technikai eszközök pótlására történő beszerzések esetén is, mert ha ugyanolyan műszaki paraméterekkel rendelkező technikai eszközt szerzünk be, mint a helyettes kislejtezett eszközünk volt új állapotban, akkor hosszabb időszak viszonylatában ebből nem érünk el fejlődést; ha fejlettebb technikai eszközt szerzünk be, akkor pedig csak a két eszköz (tehát a beszerzett és a kislejtezett eszköz eredeti állapotának) különbsége jelentheti a fejlődést, mutathatja a fejlesztést.

b) A költségvetés állami rovatrendje alapján történő meghatározás.

A költségvetés állami rovatrendje alapján történő fejlődési mutatók meghatáro-

zásokor abból indulunk ki, hogy az állami rovatrend a költségeket főbb csoportjaira bontja (ezek a bérek, személyi kiadások, működési kiadások stb.), és ezek a főbb csoportok (tehát a költségvetési rovatok) szétválaszthatók úgy, hogy egyesek csak fenntartási jellegűek, mások csak fejlesztési jellegűek. A másik követelmény, hogy a fejlesztési-fogyasztási költségrések megállapítása egyszerű legyen.

A probléma megközelítését egyszerűbbé tehetjük, ha először azt vizsgáljuk, hogy mely költségvetési rovat vagy költségvetési rovatok tartalmazzák a fejlesztési költségeket, a fejlődést mutató adatokat.

Fejlesztési költségeket — véleményünk szerint — csak a „05. Beszerzés” állami rovat és az építési beruházás tartalmaz. Miért? A „beszerzés” állami rovaton tervezük az összes haditechnikai anyagot és eszközt, a szakmai berendezéseket és felszereléseket, gépeket, műszereket, a műszaki fejlesztés költségeit stb., ezek mind magukban hordozzák a fejlesztési költségek vonásait.

A kiadások szétválasztása rendkívül egyszerű, hiszen csak egy állami rovatot kell kiemelni az összes kiadás közül és az a fejlesztési költségrész, míg minden többi kiadás fenntartási költség. (Ez esetben eltekintünk, olyan kiadásoktól, mint pl. könyvtárfejlesztés, szórakoztató anyagok, amelyek a „05. Beszerzés” állami rovaton jelentkeznek, de volumenük viszonylag állandó és jelentéktelen.)

Ezen felosztási elv alapján a fenntartási költségek közé soroljuk az összes bér és bérjellegű, a működési, szolgáltatási, felújítási kiadásokat, társadalmi juttatásokat és a különféle társadalmi szervezeteknek adott támogatásokat.

A módszer előnye, hogy rendkívül egyszerű a kiszámítási mód. Hátránya elsősorban az, hogy a technikai eszközök kiselejtezése esetén a pótlásként beszerzésre kerülő új eszközök teljes mértékben úgy jelentkeznek, mint a harcászati költség emelő tényezők, mely — mint ahogy azt az „a)” pontban már kifejtettük — hosszabb időszak vonatkozásában csak a szinten tartáshoz elegendő és nem eredményez fejlődést.

c) Állománytáblák alapján történő meghatározás.

Az állománytáblák alapján történő meghatározáskor a fejlesztési költségek közé sorolnánk mindazokat az anyagi eszközöket, amelyek közvetlenül biztosítják a fegyveres erők előtt álló hadászati, hadműveleti és harcászati feladatok végrehajtását; tehát fejlesztési költségnek tekintenénk a fegyveres erők hadrendjének, szervezeti felépítésének, létszámának megfelelő haditechnikai eszközök és anyagok állománytábla szerinti szükségleteinek biztosítását, a műszaki fejlesztési költségeket, a normák alapján meghatározott csapat, hadműveleti és központi tartalékok felhalmozását, az építési beruházások útján létrehozott katonai objektumok rendszerét.

Fenntartási költségek közé sorolnánk a béke létszámú — szervezésű, anyagi-technikai eszközökkel feltöltött fegyveres erők béke időszakban működéséhez, állandó harcászati feladatok tartásához szükséges kiadásokat.

Ezen felosztási mód már kétségtelen, hogy a hadsereg fejlődését, pontosabban a harcászati feladatok anyagi-technikai oldalának növekedését mutatja. Az ily módon kialakított költségvetés szétválasztás már tükrözi egyes időszakok minőségi és mennyiségi változásait (a változásokat ez esetben csak a hadrafoghatóság oldaláról nézzük), ugyanakkor a harcászati feladatok anyagi-technikai biztosítottságának összegszerű megállapítása esetén (természetesen ezen számítás célgépvont és számtalan szubjektív és objektív tényezőt tartalmaz, mivel több adatot egyszerűen csak becsülni lehet) a fejlesztési költségek halmozásával megállapítható a fejlettségi színvonal is.

A felosztás ezen módszerének hátrányai elsősorban abból származnak, hogy itt sem szűrjük ki a fejlesztésből a technikai eszközök egyszerű pótlását biztosító költségeket.

Felmerülhet problémaként az is, hogy a műszaki fejlesztési költségek azon része, amely később nem ölt testet semmiféle technikai eszközben vagy hadianyagban, felszerelésben, mennyiben szolgálja a hadsereg hadrafoghatóságának fejlődését, ugyanakkor az építési beruházások között is van olyan beruházás, amely a harc-készültség biztosítását csak közvetve segíti elő. Ezen költségek szétválasztása rend-kívül nagy munkával járna, ugyanakkor feltételezhetjük, hogy ezek hosszabb idő-szakok vonatkozásában kiegyenlítik egymást, s így a fejlődési mutatóra nincsenek lényeges hatással.

d) Nettó fejlesztési és fenntartási költség meghatározás.

A nettó fejlesztési és fenntartási költség meghatározásakor fejlesztési költségnek neveznénk azokat a kiadásokat, amelyek a hadsereg anyagi-technikai ellátottságá-nak, felszereltségének, létszámának a megelőző időszakhoz képest magasabb szintre való emelését biztosítják. Fenntartási költségnek neveznénk azokat a kiadásokat, amelyek a hadsereg technikai ellátottságának, felszereltségének, létszámának a meg-előző időszak szintjén való tartását biztosítják. Úgy érezzük ezen meghatározások után szükséges közelebbről megvizsgálni, hogy mi tartozik a fejlesztési költségekbe és mi a fenntartási költségekbe?

A fejlesztési költségekbe soroljuk:

— az új technikai eszközök beszerzését, amennyiben azokat nem a kiselejtezett eszközök pótlására használjuk, illetve azon a mértéken felül, amely mértékig az el-használt eszközeinket pótolják, kiegészítik,

— a tartalékolás előjaira beszerzett anyagokat és eszközöket,

— a hadsereg létszám növekedésének költségkihatását (tehát az előző időszakhoz viszonyított létszámnövekedés ruházati és élelmezési költségeit, illetményét, olhelyezési és egyéb költségeit),

— mindennemű berendezési és felszerelési tárgyat (bútor, szakmai berendezés és felszerelés, gépek és műszerek stb.), amelyeket nem pótlásra szereztek be, illetve a pótlásra beszerzett rész kivételével,

— az építési beruházásokat (tekintettel arra, hogy az építési beruházás pótlása több évtizedenként történik, így a teljes összeget fejlesztésnek vesszük).

A fenntartási költségekbe soroljuk:

— az elhasználódott technikai eszközök pótlására beszerzett eszközöket,

— az összes javító, fogyó, karbantartó anyagot,

— a hadsereg létszámának előző időszakhoz képest változatlan szinten tartásá-hoz szükséges kiadásokat (élelem, ruházat, illetmény stb.).

— a pótlásra beszerzett berendezési és felszerelési tárgyakat, gépeket, műszereket stb.,

— a felújítási költségeket,

— a kiképzési segédletek és anyagok költségeit,

— a nem tartalékolás előjaira beszerzett üzemanyagokat,

— a különböző szerveknek adott támogatásokat.

A hadsereg kiadásainak felosztásakor ezen módszer alkalmazása egy sor problé-mát vet fel, ugyanis a pótlásra beszerzett technikai eszközökből — ha azok műszaki paraméterei nem egyeznek meg a kiselejtezett eszköz eredeti műszaki paramétereivel — csetenként kell eldönteni, hogy meddig fejlesztés és meddig pótlás; a létszámfej-lesztés kihatásait részletesen kellene kiszámítani; részletesen kellene kimunkálni a berendezési tárgyak pótlására és új beszerzési részre való elhatárolását.

A felvetett problémák ellenére is ezen módszer alkalmazása a legalkalmasabb

a felsőbb vezetés tájékoztatására, mert az ilyen módon kiszámított fejlesztési költség összehasonlítása az előző időszak hasonló adatával adja legpontosabban a fejlődés mutatóját. Az egyes hosszabb időszakok (ötéves tervek stb.) összehasonlításánál ismételtten ki kell munkálni a fejlesztési költségeket, illetve az egyes évek adataiból a különféle halmozódásokat ki kell szűrni, illetve az egyes évek adatait korrigálni kell. Pl.: a létszámváltozás hatását már az ötéves tervek összehasonlításakor. A technikai eszközök beszerzésénél ezen probléma élesen csak évtizedek összehasonlításánál merülhet fel, amellyel most nem foglalkozunk.

c) A hadrafoghatóság legdöntőbb anyagai alapján történő meghatározás.

A hadrafoghatóság legdöntőbb anyagai alapján történő meghatározáskor fejlesztési költségeknél azokat a kiadásokat tekintenénk, amelyeket a haditechnikai eszközök és anyagok beszerzésére, valamint a tartalékolásra beszerzett anyagokra fordítunk. Ez esetben csak azokat az eszközöket és anyagokat tekintenénk fejlesztési költségeknél, amelyek a hadsereg hadrafoghatóságát döntően befolyásolják, s így a harcászultság anyagi-technikai oldalának jelentős, döntő részét képviselik.

Az ezen módszer segítségével megállapított, egyes időszakok fejlesztési költségeinek összehasonlításából képzett mutatók változása a hadsereg felső vezetésének részére egyértelmű választ ad a harcászati, hadászati és hadművelési feladatok végrehajtásához szükséges anyagi megalapozottság változásáról. Fenntartási költségek közé sorolnánk ez esetben: az összes bér és bérjellegű kiadásokat, a technikai eszközök üzemeltetéséhez, javításához, karbantartásához szükséges kiadásokat, a felújításokat, a szolgáltatásokat, a nem haditechnikai eszközök beszerzését (gépeket, műszereket stb.), a műszaki fejlesztés költségeit, az építési beruházásokat stb. Tehát több olyan kiadást is fenntartási költségeknek tekintenénk, amelyek alapvetően fejlesztési jellegűek (pl. gépek, műszerek, berendezések és felszerelések, műszaki fejlesztés, építési beruházás stb.), azonban ezen módszer alkalmazása alapvetően elérné célját, vagyis a harcászultság anyagi-technikai oldalának viszonylagos fejlődését alapvetően tükrözné.

Összefoglalva, javaslatunk a közvetlen honvédelmi kiadások fejlesztési és fenntartási költségtényezőkre való bontására a következő:

A hadsereg kiadásainak bontására több módszer alkalmazása lehetséges. Ezek közül elsősorban azokat igyekeztünk megvizsgálni, amelyek a harcászultság anyagi-technikai oldalának fejlődését mutató szám kialakítására alkalmasak, hiszen a közvetlen honvédelmi kiadás elemzésénél, mintegy „hatékonysági mutató” a harcászultság anyagi-technikai oldalának fejlődésére utaló szám.

A megvizsgált módszerek közül, azok előnyeit és hátrányait figyelembe véve a legpontosabb mutatónak a „nettó fejlesztési és fenntartási költség meghatározás” alapján képzett mutatót tartjuk, hiszen ezen mutató a technikai fejlődés mellett a létszám fejlődés „forint kihatásait” is mutatja, s így valójában az összkiadásból azon részt tartalmazza, amely a legszorosabb értelemben vett fejlesztés.

A gyakorlati alkalmazásra a módszer viszonylagos pontossága és alkalmazásának egyszerűsége miatt „A költségvetés állami rovatrendje alapján történő meghatározás”-t tartjuk legindokoltabbnak. A költségvetés összeállítása minden tervidőszakra vonatkozóan állami rovatrendi bontásban is megtörténik, így egyszerű eszközökkel, különösebb munka nélkül hozzájutunk ahhoz a mutatóhoz, amely tendenciájában képes megmutatni a harcászultság anyagi-technikai oldalának fejlődését.

Tekintettel arra, hogy a javasolt módszer szerint a költségvetési rovatrend egyszerű csoportosításával juthatunk el az elemzés alapját képező költségcsoportokhoz, szükséges a végső döntés előtt költségvetési rovataink tartalmi felülvizsgálatát elvé-

gezni. A tartalmi felülvizsgálat során megállapíthatjuk, hogy a javasolt szétosztási forma után a fenntartási kiadások között marad egy pár tipikusan fejlesztési költség (pl. a csapatépítkezés a 03. rovaton található), ugyanakkor a fejlesztési kiadások között találkozunk néhány fenntartási költség jellegű beszerzéssel (pl. a kiképzési löszerek, a haditechnikai eszközök alkatrészeinek folyamatos javításhoz felhasznált része a 05. rovaton szerepel). Mindezek megszüntetése érdekében javasoljuk a költségvetési rovat és tételrend olyan jellegű módosítását, hogy az egyes költségek a megfelelő költségvetési rovatra kerüljenek. Javaslatunk végrehajtását egyszerűsíti az a tény, hogy:

- a csapatépítkezések a 03 rovaton eddig is külön tételen szerepeltek;
- a kiképzési löszerek mennyiségét könnyű módszerrel meghatározhatjuk;
- a haditechnikai eszközök alkatrészeinek tervidőszakban felhasználásra tervezett részét eddig felbecsülték, ugyanakkor ha a tényleges felhasználás jelentősen eltér a tervezettől a költségmódosítás a következő tervidőszakban végrehajtható. A részesedésének alacsony hányadára való tekintettel az ilyen jellegű módosítás nem okozhat alapvető problémát a fejlesztési-fenntartási arányokban.

A fejlesztési és fenntartási kiadások főbb csoportjai

A közvetlen honvédelmi kiadások elemzése érdekében nem elégedhetünk meg azzal, hogy a fejlesztési és fenntartási kiadásokat meghatározzuk, hanem meg kell állapítanunk azokat a főbb jellemző költségcsoportokat, amelyek egyértelműen mutathatják mind a fejlesztési kiadások, mind a fenntartási kiadások belső, tartalmi összetevőit, valamint azok változását. Az ilyen jellegű csoportosítás érdekében javasoljuk:

1. A fejlesztési kiadások főbb csoportjai legyenek:

a) haditechnikai eszközök és anyagok beszerzése, ezen belül: hazai gyártású haditechnikai eszközök és anyagok beszerzése, speciális import útján beszerzésre kerülő haditechnikai eszközök és anyagok. (Mindkét csoportot tovább bontjuk szakanyagcsoportokra, melyek a jelenlegi elvek szerint:

- különleges technikai eszközök,
- repülőtechnikai eszközök,
- fegyverek,
- löszerek és robbantó eszközök,
- lövegek, aknavetőek és egyéb speciális berendezések,
- speciális járművek,
- speciális híradástechnikai eszközök,
- speciális műszerek,
- speciális átkelési eszközök
- speciális gyógyszeripari termékek,
- légvédelmi eszközök,
- speciális könnyűipari termékek,
- egyéb speciális vegyipari termékek;

b) polgári jellegű technikai eszköz beszerzés, ezen belül: szakmai berendezések és felszerelések, megnunkáló gépek, műszerek és egyéb berendezések, polgári import útján beszerzésre kerülő gépek és műszerek, polgári import útján beszerzésre kerülő járművek, egyéb beszerzések;

c) „M” tartalékbeszerzések, ezen belül: „M” tartalékolás céljaira beszerzett üzemanyag, élelmiszer, ruházat, gyógyszer, vegyszer, egyéb anyag;

d) műszaki fejlesztésekre fordított kiadások, ezen belül: kísérletezés, kutatás költségei, műszaki fejlesztés költségei;

e) építési beruházások, ezen belül: katonai célú beruházások, szociális-kulturális célú beruházások, lakásberuházások;

2. A fenntartási kiadások főbb csoportjai legyenek:

a) a személyi állomány életfenntartásával kapcsolatos kiadások, ezen belül: bérék és bérjellegű kiadások, ruházat, élelem, egészségügyi kiadások, kulturális kiadások, egyéb személyi jellegű kiadások;

b) működtetési, javítási és egyéb fenntartási kiadások, ezen belül: haditechnikai eszközök alkatrészei, haditechnikai eszközök felújítása, egyéb ipari jellegű felújítás, építőipari jellegű felújítás, ingatlan fenntartás, irodafenntartás, üzemanyag, tüzelőanyag és energia költség, szállítási költség, közutódljak, kártérítések, egyéb szolgáltatások díjai (postadíjak, bérleti díjak stb.), egyéb anyagok és kiadások;

c) közvetlen kiképzési költségek, ezen belül: kiképzési segédeszközök beszerzése, kiképzési létesítmények, egyéb kiképzési anyagok, katonai elő és utóképzés költségei (MHSZ támogatása), speciális kiképzési költségek (új kiképzési rendszerű műszaki alakulatok és a HM Építő Dandár támogatása).

A javaslatok összeállításánál figyelembe vettük azt a szempontot is, hogy a Magyar Néphadsereg hosszabb távlatú terveinek elkészítéséhez minimálisan hasonló időszak adataira van szükség, — az ilyen jellegű követelmények kielégítése csak úgy történhet, ha a bázisadatokat rendszerezni tudjuk — a jelenleg rendelkezésünkre álló adatokból a javasolt csoportosítás 1960-tól teljes biztonsággal, 1950—60 között pedig elég nagy pontossággal megoldható.

A fejlesztési-fenntartási kiadások nagyságát meghatározó tényezők

A közvetlen honvédelmi kiadások főbb tényezőinek — tehát a fejlesztési és fenntartási kiadásoknak — mélyreható elemzése csak úgy valósítható meg, ha az egyes tényezők belső összefüggéseit, valamint egymásra gyakorolt hatásait részletesen megvizsgáljuk.

A fejlesztési-fenntartási kiadások nagyságát számtalan tényező határozza meg, melyek közül a legfontosabbak:

- a közvetlen honvédelmi kiadások abszolút nagysága,
- a fejlesztési irányelvek és azok anyagi-pénzügyi kihatásai, vonzatai,
- a tervidőszakban a hadsereg elé kitűzött feladatok végrehajtásának szükségletei (létszám, szervezet stb.),
- a személyi állomány elért életszínvonala, valamint a tervidőszakra tervezett növekedése,
- az árak változása.

Természetesen ezen összevont tényezők részben közvetlenül határozzák meg a fejlesztési-fenntartási kiadások nagyságát, részben közvetetten, áttételeken keresztül (pl. a kitűzött feladatot olyan eszközzel oldjuk meg, amely a tervbe vett eszköznél magasabb üzemeltetési költséggel jár, emeli a költségeket stb.).

Az egyes tényezőket közelebbről megvizsgálva megállapítható, hogy a közvetlen honvédelmi kiadások determináló jellege alapvető, hiszen a teljes összeget nem töltheti ki sem a fenntartási költség, sem a fejlesztési költség, ugyanakkor a technikai fejlesztés sem mehet a fenntartás rovására, így a két tényezőnek — a fejlesztési és fenntartási kiadásnak — a közvetlen honvédelmi kiadásokon belül kell megtalálni az adott tervidőszak céljainak megfelelő optimális arányát.

Kétségtelen tény, hogy a fejlesztési irányelvek és azok anyagi-pénzügyi kihatásai a fenntartási költségek arányának csökkenését idézik elő, mivel a magasabb technikai paraméterekkel rendelkező eszközök nagyobb értéknagysággal, így nagyobb súlyúak lettek. Ez a tény azonban nem egyoldalúan határozza meg a fejlesztési-fenntartási kiadások arányát, vagyis a technikai eszközök beszerzésének növelését

nem lehet fokozni, hogy a fenntartási kiadásokat a minimálisan szükséges szint alá vigyük. Egyben jelenti azt is, hogy nem lehet a technikai beszerzések miatt jelentős, a harcászaltságot veszélyeztető létszámcsoökkentéseket végrehajtani, vagy a kiképzési feladatokat elmulasztani azzal az indokkal, hogy a hadsereg rendelkezésére bocsátott keretből fenntartási kiadásokra a jelentős értékű technikai beszerzés miatt nem jut összeg. Ez azonban a probléma egyik része csak, mert a technikai eszközök beszerzése, a technikai eszközök állományának növekedése általában a hadsereg létszámának emelkedését idézi elő. A modern nagy értéket képviselő technikát meg kell óvunk, melyhez mennyiségben is, de szakképzettségben is nagyobb létszámra van szükség. Az üzemeltetést kiszolgáló és kisegítő személyzet, a segédeszközök és berendezések működtetéséhez szükséges emberek, mind-mind a létszámnövelés és ezen keresztül a fenntartási kiadások növekedésének irányába hatnak. A technikai fejlődés azonban a kiképzési követelményeket, a működtetési, üzemeltetési költségeket, ezen keresztül ismét a fenntartási költségeket r öveli.

A tervidőszakban a hadsereg elé kitűzött feladatok megvalósításának anyagi-pénzügyi vetületei a fenntartási költségeket érzékenyen befolyásolják. Az elvégzendő feladatok ugyanis nemcsak azt jelentik, hogy technikai eszközöket kell beszerezni, rendeltetésszerű működtetésre kész állapotba tartani, hanem üzemeltetni, javítani kell és a működtetéséhez szükséges állományt ki kell képezni, a technikai követelmények alapján előírt üzemeltetést, gyakorlatokat el kell végezni. Mindezek a fenntartási költségek növekedését idézik elő.

Nem hanyagolható el a fenntartási kiadásokra ható tényezők közül a személyi állomány már elért életszínvonala, valamint az ország lakosságának életkörülményei, annak várható alakulása a tervidőszakban. A hadsereg személyi állományának életkörülményei erősen befolyásolják az egyes feladatok elvégzését és ez a hadsereg szempontjából lényeges. Ugyanakkor alapvető követelményként kell leszögezni, hogy a hadsereg személyi állományának életszínvonala nem maradhat el a hasonló társadalmi rétegek életszínvonalától. Így ezen tényező terhére sem szabad indokolatlan csökkentéseket végrehajtanunk a fenntartási költségeken belül.

Végezetül a legfontosabb tényezők közé soroljuk az árakat. Az árak szerepe az 1968. január 1-én bevezetésre került új gazdasági mechanizmusban nagyon megnőtt. E frázisszerű meghatározás önmagában még nem magyarázza azt a tényt, hogy miért foglalkozunk e témával külön. A hadsereg részére biztosított keretek volumene a tervidőszakban meghatározott, a kormány által jóváhagyott. E keretek meghatározásakor az adott időpontban érvényben lévő árakat veszik figyelembe, illetve az egyes termékeknel, termékcsoportoknál különféle szempontok alapján meghatározott tervárakat.

Az árprobléma kétirányú, mert elsősorban a minőségi fejlesztés, a különféle fegyverzeti rendszerek és rendszertechnikai eszközök belépése jelentősen megnövelték az egyes katonai egységek és alegységek felszerelésének költségeit, ugyanakkor a hagyományos eszközök árváltozása is jelentősen emelkedett. Ezen árváltozás alapvetően eredményezi azt, hogy ugyanazon keretből lényegesen kevesebb eszköz szerezhető be, mint 10 évvel ezelőtt.

Ezért lényeges, hogy az árak szerepével a terv előkészítő munkálatai során jelentőségének megfelelően foglalkozunk. A népgazdaság egyes ágai (az ipar, kereskedelem stb.), sőt az egyes vállalatok is komoly erőket csoportosítottak át az árelemzés területére, amelyek nemcsak egyszerű felülvizsgálatokra hivatottak, hanem komoly árstatisztikai elemzések, árprognózisok elvégzése alapján a vállalatok termékeinek

árváltozási irányait is előre jelzik, illetve az árváltozási irányokra javaslatokat tesznek.

Ismert okokból „szűkre szabott” anyagi és pénzügyi kereteinket nem tehetjük ki váratlan árváltozási tendenciák hatásainak, ezért a terv előkészítésekor a szükséges árelemzési munkákat a hivatott szakemhereknek el kell végezni. Alapvetően milyen szempontoknak kell ezeknél a munkálatoknál érvényesülni?

A tervezéskor felhasznált árak megállapításánál

— az adott időszak áraiból kell kiindulni (bázis ár),
— figyelemmel kell lenni a népgazdaságban várhatóan érvényes ártendenciákra (főként a nem központi intézkedés alapján érvényre jutó árváltozásokra),

— gondosan kell elemezni azokat a lehetőségeket, amelyek kereteinket ároladról védhetik (pl.: szélesíteni azon termékek körét, amelyek árait rögzítjük és így a tartósan jelentkező áremelkedési irányzatot a tervidőszak folyamán korrekciós tényezőként érvényesíthetnénk),

— reális tervezési árakat kell meghatározni (nem szabad ugyanis kényelmi szempontból magas árakat megállapítani, hogy abból terveink megvalósíthatók legyenek, mert a magas árak feladatainkat csökkentik az adott kereten belül; ugyanakkor alacsony árak megállapítása esetén a keretösszeg felhasználásakor az adott összegből csak feladatunk egy részét valósíthatjuk meg, így a tervezésnél már olyan tervet állítunk össze, amelyet anyagi szempontból nem valósíthatunk meg).

A felsorolt tényezők önmagukban is bizonyítják, hogy egy-egy terv elkészítésekor a több tényező együttes hatására kialakított közvetlen honvédelmi kiadást optimálisan szétosztani a fejlesztési és fenntartási kiadások között csak úgy lehet, ha azok kölcsönhatását, valamint különféle szempontokat figyelembe veszünk, többszörösen megvizsgálunk, elemzünk. Ezért a tervkészítéskor több variáns elkészítése elengedhetetlen feltétel, sőt követelmény.

A téma aktualitását aláhúzza a hamarosan meginduló V. ötéves terv részletes elkészítése, elemzése. Jelen időszak a felkészülés, a tervtanulmányok készítésének időszaka, tehát indokolt, hogy esetleg kisebb módosítások bevezetése a tervek elemzésének területén is most történjen meg.

Külön szeretnénk hangsúlyozni, hogy a fejlesztési-fenntartási költségek bontásának általunk javasolt módszerét elsősorban a kiszámítás, a költségészétválasztás egyszerűsége indokolja, ugyanakkor hosszabb távon a viszonyszámok igen szemléletesen mutathatják a fejlődés ütemét. A további költségbontásokra vonatkozó javaslatainkat annak a célnak érdekében tettük meg, hogy a későbbiekben egyértelmű lehetőséget biztosítson az egységnyi költségmutatók elkészítéséhez.